

YU ISSN 0027-8084
UDK 808.61/.62

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

НАШ ЈЕЗИК

XXXIII/1–2

НАШ ЈЕЗИК

Књига XXXIII

Св. 1–2 (1999)

САДРЖАЈ

Граматика и нормативистика	
О реченицама типа ОТИШЛА ЈЕ КОД МАЈКЕ / ОТИШЛА ЈЕ ДО МАЈКЕ (МИЛКА ИВИЋ)	1
Сложени везник <i>йим више шћо</i> (СЊЕЖАНА КОРДИЋ)	5
Временска употреба конструкција <i>на + акузайив</i> и <i>у + акузайив</i> са именицама које значе годишња доба (СРЕТО ТАНАСИЋ)	15
О речима изведеним од имена одн. презимена познатих личности (МИРОСЛАВ НИКОЛИЋ)	24
О облицима компаратива придева <i>низак</i> (ЖИВОЛИН СТАНОЈЧИЋ)	36
<i>Посћуман</i> и <i>йосћумно</i> или <i>йосћухман</i> и <i>йосћухмно</i> (НИКОЛА РОДИЋ)	42
Скраћеничке сложенице и ортографска норма (СЛОБОДАН МАРЈАНОВИЋ)	47
Лексикологија и семантика	
Неке карактеристике придева са префиксима <i>о-</i> и <i>йо-</i> у савременом српском језику (СТАНА РИСТИЋ)	57
О значењу придева <i>снисходљив</i> (НИКОЛА РАМИЋ)	68
Птица <i>богомољца</i> (БИЉАНА СИКИМИЋ)	76
<i>Ни абера нема</i> (СНЕЖАНА ПЕТРОВИЋ)	90
Етимологија и ономастика	
Рефлекси групе <i>-њи</i> у српској топонимији (АЛЕКСАНДАР ЛОМА)	99
О топониму <i>Приче</i> (ЗВЕЗДАНА ПАВЛОВИЋ)	107
Редак дијалекатски глагол из југоисточне Србије: <i>сневирам се</i> и сл. (ЈАСНА ВЛАЈИЋ-ПОПОВИЋ)	112
<i>Таворићи</i> (МАРТА БЈЕЛЕТИЋ)	119
Лингвостилистика	
Лингвистичка стилистика (РАДОЈЕ СИМИЋ)	127
Неки стилистичко-семантички аспекти дисторзије придева у поетским структурама (МИЛОСАВ Ж. ЧАРКИЋ)	138
Из језика „Сеоба“ Милоша Црњанског (2) (ЖИВОЛИН СТАНОЈЧИЋ)	149
Прилози	
О језику обазриво и одговорно (БРАНИСЛАВ БРБОРИЋ)	155
Нове и незабележене речи (1) (ЂОРЂЕ ОТАШЕВИЋ)	173

ЗВЕЗДАНА ПАВЛОВИЋ
(Институт за српски језик САНУ, Београд)

О ТОПОНИМУ ПРИЧЕ

Микропоними типа *Приче* налазе се само у области Пољанице. Етимолошки су взани за грчку реч *прики* која код нас у књижевном језику има облик *џрџија*. Њиховом настанку и опстанку у овој оазис помогли су цинцарски и арбанашки етноси, у чијим се говорима употребљава ова грчка лексема као *pricã* и *prikë*.

У једном хидро-ареалу, у сливу Ветернице, који географски припада сливу Јужне Мораве, а по говорним особинама Призренско-тимочком дијалекатском типу, налазимо више микропонима који гласе *Приче* или уз одредбу *Голо џриче*, *Големо џриче*, *Мало џриче* и др. Ова ономастичка реч, која као топоним именује различите земљишне делове: њиве, ливаде, шуме, се не налази у другим ономастичким ареалима Србије. Исто тако се, у лексичком фонду Призренско-тимочког и суседних дијалеката, не налази лексема која има такву морфолошку структуру — *џриче*, која би могла да послужи као база за формирање топонима.

Ево тих топонима забележених онако како се налазе у појединим селима Пољаничке области од југа, изворишта Ветернице, према северу. (На скици се то може видети):

ојконим Дреновац

Приче „храстова шума у присојном месту“ (Злат., 113).

Голо џриче „ретка шума и голет. Присојно место“ (Злат., 111).

Крагујевачко џриче „Храстова шума, присојно место“ (Злат., 112).

ојконим Рождаце

Приче „храстова шума и њиве“ (Злат., 122). (Ник. Р., 183).

Пашеничко џриче „храстова шума поред утрине Пашеница“ (Злат., 122).

ојконим Станце

Гарваначко џриче „храстова шума у припеку“ (Злат., 120). „Шуме има поглавито на местима званим: Големо Приче, Гарваначко Приче, Мечо Приче, Мало Приче и др. Сва је та шума заједничка, преци им је купили од господара.“ (Ник. Р., 184).

Голéмо њрiче „храстова шума“ (Злат., 120). (Ник. Р., 184).

Мало њрiче (Ник. Р., 184). У Златановићевом раду, за који је материјал сакупљан на терену око 1974. године, читавих седамдесет година после сакупљања и објављивања грађе Р. Николића, не налази се овај микротопоним. Он је ишчезао током овог дугог периода.

Мéчо њрiче „храстова шума.“ (Злат., 121). (Ник. Р., 184).

ојконим Власе

Прiче „забран, њиве.“ (Злат., 125).

Доње њрiче „испаша“ (Ник. Р., 160). И овај микротопоним је, као и *Мало њрiче* у селу Станце, ишчезао, Златановић га не региструје.

Мивѡáрово њрiче „испаша“ (Ник. Р., 160). Данас овај микротопоним припада селу Драгобужде и Златановић га тамо бележи са објашњењем „храстова шума и трње у припеку“ (Злат., 140).

ојконим Трстена

Прiче „храстова шума“ (Злат., 140).

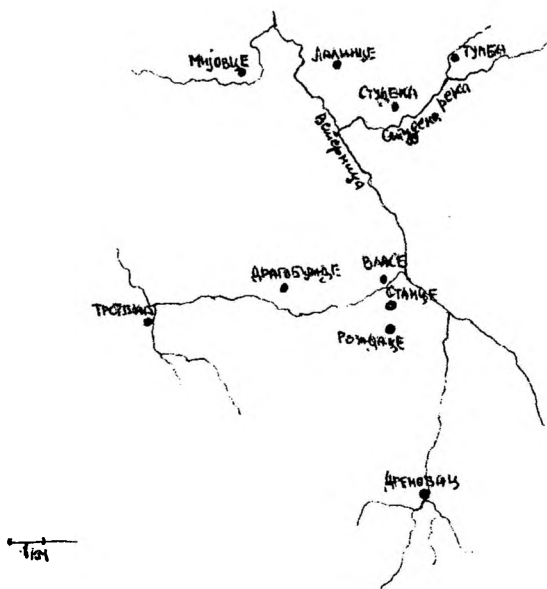
ојконим Студена

Тубáнско њрiче „храстова шума и камењар“ (Злат., 136).

ојконим Лалинце

Кúсо њрiче „храстова шума“ (Злат., 137). „Испаше и шуме има на местима званим: Девојкин камен ... Кусо Приче, Балник (Ник. Р., 172).

Љóмино њрiче „Ливаде и храстова шума. Власник био неки Љома“ (Злат., 137). „Места, на којима су њиве, зову се: Бели Камен, Мечкина Падина ... Љомино Приче (и ливаде и шуме) ...“ (Ник. Р., 172).

Малечко њриче „ливаде, њиве и храстова шума“ (Злат., 137).

ојконим Мијовце

Миланово њриче „храстова шума“ (Злат., 138).

ојконим Тумба

Доњо њриче „храстова шума и камење“ (Злат., 134).

Анализа поменутих топонима, који су у атарима десет суседних села, казује следеће:

Микропонима има укупно деветнаест. Четири су самосталне ономастичке речи — *Приче*, а петнаест су двочлани мтопоними. Први члан је одредба која објашњава топономастички апелатив:

изглед — *Голо њриче*, *Кусо њриче*;

величину — *Големо њриче*, *Малечко њриче*, *Мало њриче*;

положај — *Доње њриче*, *Доњо њриче*;

припадност — *Гарваначко њриче*, *Крагујевачко њриче*, *Љомино њриче*, *Мечо њриче*, *Мивџарово њриче*, *Миланово њриче*, *Пашеничко њриче*, *Тубанско њриче*.

Шеснаест мтопонима је објашњено као назив за шуму, храстову шуму, и околно земљиште — испаше, њиве.

Значење које Р. Николић бележи на терену за лексему *приче* је 'присој': „Место тога имена (Љомино *Приче*) чује се и назив Гумниште, јер 'Љома' (арнаутска реч) значи 'гумно', а 'приче' је 'присој'“ (Ник. Р., 17, белешка).

Показаће се да за семантичко-етимолошку анализу топонима то истицање да у локалном говору лексема *њриче* значи 'место у присоју' нема значаја. Коинциденција је да се мтопоними *Приче* већином налазе на осунчаном месту што је утицало да тај детаљ буде уочен.

У раду „Топонимија околине Враћа“ М. Павловић има као податке само два мтопонима *Велико њриче* и *Мало њриче* за које каже: „То су називи крајњих планинских огранака, који се стрмо спуштају у Ветерницу“ а „по гласовној структури и по теренској ситуацији ови оронимски термини одговарају контаминацији значења грчког глагола *προιξω* „faire asseoir devant“, „placer devant“ и им. *πρων*.“ (стр. 309). У истом раду, десетак страна иза овог објашњења, опет се враћа на ова два имена и указује на њихово хибридно својство: „Називи локалитета *Велико њриче* и *Мало њриче* вероватно указују на хибридну квалификацију гр. *πρων* и *πρικλος* („qui s'avance, principalement de terre“; „Gratuis“, тј. без вредности)“ (стр. 320).

Како постоји, сачуваних до данашњих дана, деветнаест мтопонима развијених од лексеме *њриче*, а сви се односе на испаше, њиве и шуме (при чему се као релевантно не истиче да ли су на некој косини, узвишици; брдовит терен) не може се узети у обзир значење „брдо, врх, истакнуто место“ као примарно у одгонетању топонима. Поглавито не ако се обрати пажња на другу грчку лексему, коју је М. Павловић узео као допунско значење, „без вредности“ — терен који се не користи, не обрађује, који нема своју ратарску вредност. Са језичке, фонолошке стране посматрано М. Павловић је у праву када по-

миње грчку лексему *прокиос* јер је она могла да да у нашем језику лексему *џриче*.

У нашем језику се употребљава велики број грчких речи које су преузимане из грчког језика поглавито у средњем веку и то или из писаних извора или директно у језичком контакту. Говорећи о уношењу грчких речи у српски језик И. Поповић сматра да се то дешавало на три начина: грчке лексеме су прихватане у стари српски књижевни језик и задржале се у књижевном језику до данашњих дана; „српско-грчки додир не мора почињати од првих српских писаних текстова (тј. од XII века), него захвата и ранија времена ... када се зајмљене вршило усменим путем“; у неким случајевима „је посредовао цинцарски елеменат“ (стр. 118 и 119).

Грчка лексема *проки* преузета је у средњем веку и налази се у српским споменицима из XIV–XV века (Душанове хрисовуље) као *џрикија*. Фонолошке промене извршене у српском облику одговарају променама које су типичне при преузимању из грчког језика: грчки дифтонг *-ои* даје *-и* које у нашим говорима прелази у *ь ѝрџија* (1409), а грчко *-к(и)* у *ћ ѝрџија* (15. в., Вуг.). Скок сматра да је ова реч „Балкански грецизам : нгр. *прокио*, пл. *-ија*, *проки* = *поврки* (Киос) = *џреџиа* (Бова) = прићи (Отранто), буг. и стцслав. *џрикија*, арб. *përqi* поред *prikë*, цинц. *џрије* поред *џриџа* < нгр. *проика* ...“ (Скок, Рј. под *џрикија*).

Ова лингвистичка дигресија враћа нас топонимима типа *Приче* али са уверењем да се у њима садржи друга семантичка нијанса, не како је поменуто: 'бесплатан, без вредности' већ примарна значењска нијанса грчке лексеме: оно што је поклоњено, добијено на дар. Према томе би *Приче* значило: оно што је добијено као дар, поклоњена земља; *прџија*, *мираз*.

У опустелим пољаничким селима после сеоба у XVI в. полако се формирају нова насеља. На планинама се задржало влашко становништво те је најстарији живаљ у Пољаници био влашко-српски. То потврђују и мтопоними: „Имена странаго порекла ... тичу се некадашњих становника Влада; то су: *Власе*, *Влајиња* (на Кукавици), *Влашке шуме* (у Урманици), *Влашке ливаде* (у Станцу), *Цинцарин* (под Лицем) ...“ (Ник. Р., 81).

Од XVIII в. Арнаути насељавају Пољаницу. Турци, спахије, господари села, радо су прихватили Арбанасе који су, променивши веру, постали њима ближи од Срба. Спахије су им чак и поклањале земљу за насељавање: „Тако је на пр. Турчин, господар села Власе, уступио Арнаутима, из оближњег села Равнога Дела, Драгобужде, где су дотле данашње породице села Власа — Алаџакови и Ђоргазови — имали своје трле... Тако је и спахија села Дреновца био заселио у Дреновцу Арнауте Зарбинчане ...“ (Ник. Р., 104). Овај податак о земљи, трлама које су поклањане значајан је за нас. Иде у прилог објашњења значења топонима *Приче* „земља дата као дар, поклоњена земља, поклон“.

Етничке мешавине настале насељавањем слојева становништва огледају се у језичким особинама сачуваним у ономастичкој лексици. Етнички слојеви у Пољаници су били: влашко-цинцарски, влашко-словенски, турски, турско-арбанашки, словенски. Цинцара је било међу

старим становништвом, а има и касније досељених из Пчиње, што потврђује и топоним *Цинцарин* у селу Крушева Глава (Ник. Р., 195). За нас је тај податак веома важан. Речено је да у цинцарском грчка лексема *προικίς* 'мираз, поклон, дар' има облик *прије* поред *прица*, а у арбанашком *прикѐ*. Ова стара лексема која је нашла своје место на Балкану, и за коју се каже да је 'балкански грецизам', сачувана је у овој штокавској језичкој зони Србије, у ономастичкој оази Пољанице са структуром *Приче*, преко цинцарског етноса. Важно је нагласити да је њено постојање и одржавање у употреби омогућило Арбанашки етнос овога краја јер се ова грчка реч налази и у арбанашком језику. Једина језичка промена до које је дошло на самом терену је палатализација, формирање фонеме ч.

Онај који је добио на дар, који поседује *прију* или део земље који се зове *Приче* је *Причевић* или *Причевац/Причевци*. Од тих антропонимских ликова изведени су ојконими *Причевић*, село у Србији у околини Ваљева (РЈА) и *Причевци (Причевац)*, село у Заглавку (Стан. М., 154). Према ојкониму *Причевци* именована је река — *Причевачка река* (Стан. М., 154). Од истог ојконима је изведен надимак *Причовчање*: „Причовчање (4к.) су се у првој половини 19-ог века спустили из Причеваца (у село Г. Каменицу)“ (ор. cit. 171).

СКРАЋЕНИЦЕ И ЛИТЕРАТУРА

Злат.	М. Златановић, Топоними Пољанице, III језика књ. 10, Нови Сад 1974.
Ник. Р.	Р. Николић, Крајиште и Власина, СЕЗБ 18, Београд 1912.
Стан. М.	М. Станојевић, Заглавак, СЕЗБ 20, Београд 1913.
М. Павловић	М. Павловић, Топонимија околине Врања, Врањски гласник књ. 10, Врање 1968.
И. Поповић	И. Поповић, Грчко-српске лингвистичке студије III, Збр С.А.Н. XLIV, Византолошки институт књ. 3.

S u m m a r y

Zvezdana Pavlović

ON THE TOPONYM *PRİÇE*

The paper deals with the toponyms containing the element *Priče*, with various determinants: *Golo priče*, *Malo priče*, *Donje priče*, etc. all of which are restricted to a limited oasis of Serbian dialects in the basin of the Veternica river.

The author reaches a conclusion that the toponyms with the appellative noun *priče* should be etymologically related to Gk. noun *προικίος* "dowry; gift, present" which has entered the literary Serbian language in the form *prĭija*. This Greek loanword with the status of a 'Balkan Grecism' survives only in this zone of the eastern Balkans. The very occurrence of the noun in this region (originally as an appellative, and later as a toponym), was made possible by the Aromanian ethnic element (this Gk. lexeme is known to the Aromanian language as *prije* and *pricā*). The continuity of its use, on the other side, was fostered by ethnic Albanians (in their language the respective Gk. loan-word is *prikë*).